ЛЕСОТЕХНИЧЕСКИ УНИВЕРСИТЕТ
ФАКУЛТЕТ „ГОРСКО СТОПАНСТВО“
Катедра „Лесоустройство и управление“

Стефан Петров Бечев

ПРОУЧВАНЕ НА УПРАВЛЕНИЕТО НА ОБЩИНСКИ ГОРСКИ ТЕРИТОРИИ В БЪЛГАРИЯ

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на научна степен „доктор“

Област на висшето образование: 3. Социални, стопански и правни науки
Професионално направление: 3.7. Администрация и управление
Научна специалност (докторска програма): Икономика и управление (горско стопанство и горска индустрия)

Научен ръководител:	проф. д-р Константин Колев
Рецензенти:	доц. д-р Николай Константинов Нейков д.ик.н. Диана Иванова Георгиева

София, 2026 г.

Дисертационният труд съдържа 155 страници текст, 43 таблици и 1 фигура. Цитираната литература включва 176 източника, от които 84 на кирилица и 92 на латиница. Към дисертацията са приложени две приложения с обем 19 страници.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 12.02.2026 г. от 13:00 ч. в зала „Акад. Мако Даков“, сграда А на Лесотехническия университет, гр. София, бул. „Климент Охридски“ № 10 на открито заседание на научно жури, утвърдено със заповед № ЗПС – 668/24.11.2025 г. на ректора на Лесотехническия университет в състав:

Председател: доц. д-р Невена Василева Шулева

Членове: доц. д-р Николай Константинов Нейков – рецензия
проф. д.ик.н. Диана Иванова Георгиева – рецензия
проф. д-р Николай Карев Карев – становище
доц. д-р Мария Маринова Пенева – становище

Материалите по защитата са на разположение в деканата на факултет „Горско стопанство“ в сграда А, каб. 223 на Лесотехническия университет, гр. София, бул. „Климент Охридски“ № 10 и на сайта на Университета – https://ltu.bg/

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Според данни от Изпълнителната агенция по горите (ИАГ) към Министерство на земеделието и горите (МЗХ), право на собственост върху горски територии е възстановено на 237 общини от 266 в страната. Общата площ на общинските горски територии е 561 595 ха, което е 13% от горите на страната.

Общините са най-големите недържавни собственици на горски територии. Това им дава възможност да използват горската си собственост както за финансови цели, така и за провеждане на социална политика по отношение снабдяването на местното население с дърва за огрев.

За да се гарантира постоянното ползване на материалните и екологични ползи, които горите осигуряват, е необходимо да се осигури устойчиво стопанисване и развитие на горските територии и внедряване на инструменти за неговото наблюдение, оценяване и докладване.

Изследователската теза, която се защитава е, че наличието на научно-обоснована система от практико-приложни критерии и индикатори за устойчиво управление на горски територии и нейното съблюдаване е предпоставка за подобряване управлението на общински горски територии.

Обект на дисертационния труд са общински горски територии.

Предмет на дисертационния труд е устойчивото управление на общински горски територии.

Целта на дисертационния труд е да се оцени управлението на общински горски територии в България и да се направят препоръки за подобряването му.

За постигането на целта са поставени следните **задачи**:

1. Да се възприеме работна дефиниция за понятието „устойчиво управление на горите“.

2. Да се представят регионално възприети системи от критерии и индикатори за оценка на устойчивото управление на горските територии.

3. Да се анализира възприетата в България система от критерии и индикатори за оценка на устойчивото управление на горските територии.

4. Да се обосноват статистически методи за оценка на устойчивото управление на общински горски територии.

5. Да се анализира управлението на общинските горски територии в България в исторически аспект.

6. Да се анализира управлението на общински горски територии и да се направят препоръки за подобряването му.

Научноизследователски методи, които се използват са: репрезентативна извадка; нормирана бална оценка за анализ на устойчивото управление; други методи за получаване на информация – изследване на документи, анкетни карти, наблюдение.

Структура на дисертацията:

Съдържанието е представено в следната последователност:

Увод

Първа Глава: Теоретико-методологични основи на изследването

1.1. Критерии и индикатори за устойчиво управление на горските територии

1.1.1. Същност на понятието „устойчиво управление на горските територии“

1.1.2. Регионални системи от критерии и индикатори за устойчиво управление на горските територии

1.1.3. Анализ на възприетата система от критерии и индикатори за устойчиво управление на горските територии в Република България на базата на паневропейския процес

1.2. Методи за оценка на устойчивото управление на общински горски територии в България

1.2.1. Методи на емпиричното социологическо изследване

1.2.2. Нормирана бална оценка за характеризиране на устойчивото управление на горски територии

Втора глава: Характеристики в управлението на общинските горски територии в България

2.1. Управление на общинските горски територии в България от края на XIX до началото на XXI в.

2.1.1. Управление на общинските горски територии в периода на Царство България от Освобождението до 1944 г.

2.1.2. Управление на общинските горски територии през периода на централизирана планова икономика от 1944 до 1990 г.

2.1.3. Управление на общинските горски територии през периода на преход към пазарна икономика след 1990 г.

2.2. Ползване на дървесина от общинските горски територии в България

2.2.1. Анализ на ползването на дървесина от общинските горски територии в България в периода 2014 – 2023 г.

2.3. Проучване на общинската горска собственост в някои страни от Източна Европа

Трета глава: Анализ на устойчивото управление на общински горски територии в България

3.1. Информационно осигуряване на анализа на устойчивото управление на общински горски територии в България

3.2. Анализ на прилагането на критерий I. „Поддържане и подходящо подобряване на горските ресурси и на техния принос към глобалния цикъл на въглерода“ при управлението на общински горски територии

3.3. Анализ на прилагането на критерий II. „Поддържане на жизнеността, здравословното състояние и защитните функции на горските екосистеми“ при управлението на общински горски територии

3.4. Анализ на прилагането на критерий III. „Поддържане и насърчаване продуктивните функции на горите (дървесни и недървесни)“ при управлението на общински горски територии

3.5. Анализ на прилагането на критерий IV. „Поддържане, опазване и възможно подобряване на биологичното разнообразие в горските екосистеми“ при управлението на общински горски територии

3.6. Анализ на прилагането на критерий V. „Поддържане и подходящо увеличаване на защитните функции на горите (най-вече на почвите и водите)“ при управлението на общински горски територии

3.7. Анализ на прилагането на критерий VI. „Поддържане на социално-икономическите условия и функции на горите“ при управлението на общински горски територии

Заключение

Литература

Използвани съкращения

Приложения

II. КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

ГЛАВА ПЪРВА. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧНИ ОСНОВИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

1.1. Критерии и индикатори за устойчиво управление на горските територии

Устойчивото развитие за първи път се появява в известния като Доклад на Брунтланд, представен на световната комисия по околна среда и развитие на ООН през 1987 г. В литературата съществуват различни дефиниции и възприемания на понятието. За нуждите на настоящата разработка се приема следната работна дефиниция за понятието „устойчиво управление на горските територии": „Устойчиво е управлението и ползването на горите, което се прилага по начин и в степен поддържащи тяхното биологично разнообразие, продуктивност, възобновителен капацитет, жизненост и потенциала им да изпълняват сега и в бъдеще съответните екологични, икономически и социални функции на локално, национално и глобално ниво и което не нанася вреди на други екосистеми".

1.1.2. Регионални системи от критерии и индикатори за устойчиво управление на горските територии

Съществуват 9 международни инициативи, включващи около 150 страни и обхващащи всички основни зони – бореални, умерени, субтропични и тропични, които са разработили критерии и индикатори за устойчиво управление на горите. Постигнат е консенсус по отношение на ключовите елементи.

От обобщението на данните от всички процеси, ясно се открояват седемте основни насоки за постигане на устойчиво управление на горските територии в глобален мащаб. Обобщените данни са синтезирани в Таблица 1.1.

Целта и на деветте международни политически инициативи е постигане на устойчивост чрез правилно използване и опазване на горските територии в различните части на света.

Таблица 1.1. Обобщени данни от международните процеси за устойчиво управление

Насоки за управление	MCPFE	Монреалски процес	Тарапото	Суха зона Африка	Близкоизточен процес	Централна Америка	Суха зона Азия	ITTO	ATO
Обхват на горските ресурси	да	да	да	да	да	да	да	да	да
Биологично разнообразие	да	да	да	да	да	да	да	да	да
Здравословно състояние и жизненост	да	да	да	да	да	да	да	да	да
Продуктивни функции и горски ресурси	да	да	да	да	да	да	да	да	да
Защитни функции	да	да	да	да	да	да	да	да	да
Социално-икономически функции	да	да	да	да	да	да	да	да	да
Законодателна, политическа, институционална рамка	да	да	да	да	да	да	да	да	да

1.1.3. Анализ на възприетата система от критерии и индикатори за устойчиво управление на горските територии в Република България, на базата на пан-европейския процес

Критериите и индикаторите от паневропейския процес се използват за целите на сертифицирането и устойчивото стопанисване на горите на територията на Република България, приети от съвета за устойчиво управление и сертификация на горите в България към PEFC България.

Приетите индикатори към шестте основни паневропейски критерия са съобразени с регионалните особености на страната. Целите на приетата система за сертификация е гарантиране на устойчивото стопанисване на горските територии в Република България.

За момента в страната приложението на паневропейския набор от критерии и индикатори е ограничено само и единствено в сертифицирани горски стопанства. Държавата, в лицето на своите институции, отговорни за провеждането на политиките в горите, не е предприела действия за общонационално прилагане на системата за устойчиво управление на горските територии.

1.2. Методи за оценка на устойчивото управление на общински горски територии в България

1.2.1. Методи на емпиричното социологическо изследване

▪ Репрезентативна извадка:

В настоящото изследване се прилага методът на районирана представителна извадка. Различните групи на заинтересованите страни в горското стопанство налагат в настоящото изследване да се използва методът на районираната стратифицирана извадка. Всички тези различни типове заинтересовани страни ще имат различни мнения по определените въпроси, свързани с устойчивото стопанисване на общинските горски територии в България.

▪ Наблюдение:

Метод на изследване, при който се наблюдава пряко протичането на конкретни събития. Основен недостатък е субективността на възприятието от изследователя.

▪ Изследване на документи:

Извършва се проверка на всички документирани дейности, от които може да се извлече информация за изследвания обект. Недостатък е, че изследователят зависи от съществуващите документи, които не винаги са пълни и не винаги изразяват реални тенденции. Методът е подходящ за първоначално събиране на информация и е спомагателен на други научни методи.

▪ Пряка анкета:

На анкетираните лица се предоставя анкетна карта с въпроси и възможни отговори. Предимство на метода е, че се събира голямо

количество информация, която може да бъде съпоставяна. С метода сравнително лесно се осигурява представителност на информацията.

1.2.2. Нормирана бална оценка за характеризиране на устойчивото управление на горски територии

Решаването на въпроса за количественото характеризиране на устойчивото управление на горските територии предполага количествена оценка на устойчивото управление по различните критерии и индикатори.

Характеризирането на състоянието и настъпващите изменения на отделните индикатори на устойчивото управление на горите се реализира с изчисляване на нормирани бални оценки.

Оценките се реализират на основата на отговорите от анкетната карта – Приложение 1 от дисертацията. Чрез анкетната карта е извършено проучване на всички 40 броя паневропейски индикатори, характеризиращи устойчивото управление на горските територии в три направления: степен на изпълнение на индикатора; степен на обективност на данните, изнасяни от общинските стопанства и степен на важност на всеки индикатор за устойчивото управление на общински гори.

За всеки от въпросите в анкетната карта е дадена възможност да се избере една от следните бални оценки: Много високо (4); Високо (3); Ниско (2); Много ниско (1).

Нормираната бална оценка по отделните показатели се пресмята от балната оценка за всеки отговор на въпросите и относителния дял на анкетираните, посочили този отговор.

Нормираните бални оценки за отделните индикатори на устойчивото управление се изчисляват по формула:[1]

$$B = \frac{\sum_{i=1}^{n} b_i * p_i}{b_{max}}, \qquad (1.1)$$

където: B е нормираната бална оценка;

b_i – балната оценка на i-тия отговор на въпроса;

p_i – относителния дял на анкетираните, дали i-тия отговор на въпроса;

b_{max} – максималната стойност на балната оценка;

[1] Мишев, Г. Бизнес средата в България през периода 2003 – 2011 г.

n – броят отговори на въпроса.

Нормираната бална оценка има:

- по-ниска стойност, когато преобладава делът на негативните отговори;

- по-висока стойност, когато преобладава делът на позитивните отговори.

Чрез аритметично осредняване на нормираните бални оценки за отделните индикатори се получава обобщена нормирана бална оценка за всеки критерий. От нормираните бални оценки на критериите е изчислена комплексна нормирана бална оценка за цялостното устойчиво управление.

По-високите оценки на определени индикатори осигуряват по-благоприятни условия за устойчивост и се класифицират като стимулатори за развитието.

В същото време по-високите оценки на някои индикатори изразяват по-неблагоприятни условия за устойчивост и се класифицират като дестимулатори.

В процеса на осредняване участват реалните оценки за елементите стимулатори и разликата от единица за оценките на елементите дестимулатори.

Обобщаваща нормирана бална оценка за устойчивото управление по всеки критерии се изчислява по следната формула:[2]

$$Q_b = \frac{\sum_{j=1}^{N_1} B_j + \sum_{j=1}^{N_2} (1 - B_j)}{N_1 + N_2}, \qquad (1.2)$$

където: Q_b е обобщената нормирана бална оценка;

B_j – нормираната бална оценка за j-тия едномерен признак;

N_1 – броят на елементите стимулатори;

N_2 – броят на елементите дестимулатори.

Нормираните бални оценки и обобщената бална оценка могат да бъдат представени в проценти, като тяхната стойност е от 0 до 100.

[2] Пак там.

ГЛАВА ВТОРА. ХАРАКТЕРИСТИКИ В УПРАВЛЕНИЕТО НА ОБЩИНСКИТЕ ГОРСКИ ТЕРИТОРИИ В БЪЛГАРИЯ

2.1. Управление на общинските горски територии в България от края на XIX до началото на XXI в.

Във всяка страна установените форми на собственост и владеене на горите зависят изцяло от историческите процеси на развитие, политическата система на управление и водената горска политика. В България опазването на природата има дълга история и вековни традиции. Началото е поставено в края на XIX век с приемането на Закона за земите и по-късно Закона за горите в Османската империя.

В Таблица 2.1 е систематизирано процентното разпределение на горската площ в България по собственост в различните периоди на развитие на горската политика.

Таблица 2.1. Разпределение на горската площ по собственост през различните периоди

Собственост	До 1878	1878 – 1944	1944 – 1990	1990 – 1997	1997 – 2011	2011 – 2023
Държавни	100%	24 – 26%	100%	100%	76 – 78%	74%
Общински	0%	52 – 57%	0%	0%	6 – 12%	13%
Частни вкл. (църковни, училищни)	0%	18 – 22%	0%	0%	10 – 12%	13%

От описаните сведения за историческото развитие на собствеността върху горите в България и в частност на общинските гори могат да се направят следните изводи:

- В началото след Освобождението стремежът на държавата е чрез законодателството да запази горите от разпокъсване, разграбване и унищожаване.
- Наследените разбирания и традиционни права на населението по отношение на горите, както и стремежите на местните власти и населения да осъществяват свободно дейности в горите водят до разпокъсване целостта на гората и образуване на много частни и общински горски територии.
- В периодите на развитие на страната политическите системи оказват най-голямо влияние върху горската политика.

▪ Политическата система влияе на горската собственост, на инвестициите за разширяване и възстановяване на горските ресурси и тяхното използване.[3]

▪ Най-важните въпроси за решаване са свързани със собствеността на горите, както и възникващите от нея права и задълженията на собствениците.

▪ В различните периоди се появяват различни политически инструменти с които да се отговори на промените в собствеността.

2.2. Ползване на дървесина от общинските горски територии в България

Допустимите размери на годишното ползване в общинските гори се определят с горскостопански планове през 10 години.

Сегашният закон за горите предвижда ползването в общинските гори да се извършва с приоритет за задоволяване на нуждите на местното население при извършването на отгледни, санитарни, технически, принудителни сечи и сечи в издънкови гори за превръщане.

При наличие на високостъблени гори и предвидени в тях възобновителни сечи, както и при по-големи количества дървесина, общините могат да продават и на свободния пазар по определен с наредба ред.

Ползването на дървесина от общинските горски територии може да се осъществява по два начина: чрез продажба на стояща дървесина на корен и чрез добив и продажба на добита дървесина.

2.2.1. Анализ на ползването на дървесина от общинските горски територии в България в периода 2014 – 2023 г.

По данни от ИАГ е систематизирано и показано средното годишно ползване от общинските гори в България по площ и по видове гори за периода 2014 – 2023 г.

На базата на представените данни могат да бъдат направени следните констатации:

Общата горска площ собственост на общини в България е

[3] Вълчовски, Хр., С. Димитров. Горите и горското стопанство на България през XX век. С., 2003.

561 595 ха, от които 526 694 ха или 96% са дървопроизводствена площ. Иглолистните гори са 114 837 ха, като по горскостопански планове (ГСП) е предвидено по 4793 ха да се ползват годишно. От предвидените площи действително се усвояват 3655 ха, което е 76%.

Общо за широколистните общински гори, които са с площ 411 857 ха се вижда, че най-малък дял на усвоени площи има в нискостъблените широколистни гори – едва 43%, а най-висок процент на усвояване има в издънковите гори за превръщане – 71%.

Широколистните високостъблени гори собственост на общини са 108 741 ха, като 4700 ха са предвидени по ГСП за годишно ползване. От тях действително се усвояват 2672 ха годишно – 57%.

Средната усвоена площ във всички широколистни гори е 64%.

По данни от ИАГ е представено и средното годишно ползване от общинските гори в България по обем и по видове гори за периода 2014 – 2023 г.

В иглолистните гори е предвидено по ГСП да се добиват 352 839 m³ дървесина годишно. По представените данни се добиват 302 354 m³, което е 86% от предвиденото. Това се дължи на провежданите санитарни сечи в засегнатите от масовото съхнене в страната на иглолистните култури.

За широколистните насаждения най-голям процент изпълнение на плановете е постигнат в широкилистните за превръщане (71%) от предвидените 334 890 m³ дървесина. След тях с 52% усвояемост са широколистните високостъблени и нискостъблените със 60% от предвидените по план. Средната усвоена маса в широколистните гори е 375 037 m³ или 58% от предвидените по план.

Общо добиваната дървесина в общински горски територии се равнява на 677 391 m³, което е 67% от предвидените 1 004 065 m³.

Извършеният анализ на предложеното, договореното и добитото количество дървесина очертава следните проблеми:

▪ Действително усвояваната площ от общинските гори е малко над половината или 66% от предвиденото по ГСП, което е крайно недостатъчно за доброто стопанисване на горските територии.

▪ По отношение на добиваните количества ситуацията е почти същата – 67% от предвиденото, но това е за сметка на леснодостъпните иглолистни култури и издънковите гори за превръщане, които непосредствено граничат с населените места.

2.3. Проучване на общинската горска собственост в някои страни от Източна Европа

Натрупаният опит в разгледаните европейски страни, свързан с управлението на общинските гори, е целесъобразно да бъде проучен и част от добрите практики да бъдат адаптирани към управлението на общинските горски територии у нас.

Горите в Европа покриват около 33% от площта на континента. В различните европейски държави разпределението на собствеността върху горите е различно, но най-общо се делят на 60% частна собственост и 40% публична собственост, което включва и общинските гори. Многобройните обществени и политически развития в различните европейски страни водят до различни видове промени в моделите на собственост.

След падането на социалистическия режим през 90-те години, в страните от Източна Европа настъпват значителни промени в горската политика. Една от основните промени е връщането на земите на бившите им собственици като общини, частни юридически и физически лица.

С площ от над 20 млн. ха общинските горски територии са третият вид горска собственост в Европейския съюз след частните и държавните гори. В много държави с висока лесистост дялът им възлиза на над 15%. Общинските горски територии в Европа включват гори собственост на общините, техните асоциации и местни общности.

Целта на законодателството за горите във всички страни е опазването и устойчивото управление на горските територии, независимо от тяхната собственост.

В бившите социалистически страни възстановяването на собствеността върху горите донася със себе си нови политически предизвикателства.

Собствеността на горите в Източна Европа се променя значително след институционалните промени през 1989 г. и настъпилите промени в начина на живот на населението. Разнообразието на собственост се увеличава значително след реституционните процеси, което води до увеличаване на конкуренцията и комерсиализацията в горите за сметка на публичния сектор. В страните от Източна Европа управлението на общинските горски територии се приближава повече до категорията на частни гори.

ГЛАВА ТРЕТА. АНАЛИЗ НА УСТОЙЧИВОТО УПРАВЛЕНИЕ НА ОБЩИНСКИ ГОРСКИ ТЕРИТОРИИ В БЪЛГАРИЯ

3.1. Информационно осигуряване на анализа на устойчивото управление на общински горски територии в България

Изследването има мониторингов характер. Целта е да се проследи дали се осигурява устойчиво стопанисване и управление на общинските горски територии в България, на базата на приетите паневропейските критерии и индикатори за устойчиво управление на горите.

При конкретното емпирично изследване се включват всички индикатори, които характеризират отделните критерии за устойчиво управление на горите.

Паневропейският процес за устойчиво управление на горите включва шест критерия и над четиридесет индикатора, с които да се проследява устойчивото управление на горите.

Шестте критерия са:

1) поддържане и подходящо подобряване на горските ресурси и техния принос към глобалните въглеродни цикли;

2) поддържане здравето на горските екосистеми и жизненост;

3) поддържане и насърчаване на производствените функции на горите (дървесни и недървесни);

4) Поддържане, опазване и подходящо подобряване на биологичното разнообразие в горските екосистеми;

5) Поддържане, опазване и подходящо подобряване на защитните функции в управление на горите (по-специално почвата и водата);

6) Поддържането на други социално-икономически функции и условия.

Изпълнението на конкретните индикатори, съгласно възприетия методологически подход в Първа глава, е проверено на базата на анкета, въз основа на репрезентативна районирана извадка.

Анкетните карти са предназначени да измерят представата на различни слоеве, работещи в горите като ръководни кадри, собственици на фирми, лесовъди, контролни органи, въз основа на техните практики, преценки, нагласи и очаквания. Тези преценки в голяма степен предопределят бъдещите действия на работещите в горите,

а оттам и правилното устойчиво управление на горските територии.

За всеки индикатор в анкетата са формулирани по два или три конкретни въпроса, които са с по четири възможности за оценка: много висока (4), висока (3), ниска (2) и много ниска (1).

Характеризирането на състоянието и настъпващите изменения на отделните индикатори на устойчивото управление на горите се реализира с изчисляване на нормирани бални оценки, описани в Първа глава.

Съпоставянето на стойностите на балните оценки, изчислени за различните индикатори, позволява да се анализира управлението както по отделни индикатори, така и цялостно.

Според стойността на балната оценка се прави извод за: слаба, значителна или висока степен на различните характеристики на всеки индикатор. Характеристиките са:

- степен на изпълнение на индикатора;
- степен на обективност на данните, изнасяни от общинските стопанства;
- степен на важност на всеки индикатор за устойчивото управление на общинските горски територии.

За целта на базата на конкретните резултати от отговорите в анкетното проучване е въведена условна скала от следния вид:[4]

Таблица 3.1. Скала за измерване на степента на изпълнение, обективност и важност

Бална оценка	Степен на изпълнение, обективност и важност
До 69%	Слаба степен
От 70% до 89%	Значителна степен
Над 89% до 100%	Висока степен

За устойчивото управление по всеки един от шестте критерия е изчислена обобщаваща нормирана бална оценка.

Успоредно с анкетните карти, за потвърждение или отхвърляне на резултатите от тях, е направена проверка на изпълнението на всички индикатори чрез посещение на място и събиране на количествени и качествени данни в пет общински структури за управление на общински горски територии в различни краища на страната.

[4] Мишев, Г. Конкурентоспособност на българската икономика през периода 2003 – 2008 г., 2010.

За всеки индикатор е извадена наличната количествена информация относно изпълнението му в конкретната структура за управление на общински горски територии. При наличие на количествени данни същите са извадени и изчислени в проценти за период на действие на последния горскостопански план за съответната община.

След предварителни проучвания са избрани и посетени следните пет общини: община Копривщица, община Самоков, община Велико Търново, община Кубрат и община Ветово. В посетените общини са създадени общински структури за управлението на общинските горски територии с повече от десетгодишна история.

Общините са подбрани така, че да обхванат различни краища на страната с различни типове горски насаждения.

Община Копривщица: Общата площ на горските територии, собственост на община Копривщица, е 4591,5 ха. Управлението на общинските гори се осъществява от Общинско предприятие „Копривщица“, създадено през 2012 г. Горите на община Копривщица са сертифицирани по FSC стандарт.

Община Самоков: Площта на горските територии общинска собственост е близо 11 000 ха. Управлението на общинските гори се извършва от общинско предприятие „Общинско лесничейство“ гр. Самоков, което е създадено през 2002 г.

Община Велико Търново: Общата площ на стопанството с включени горски територии и гори върху земеделски земи е 5696,1 ха. Управлението на общинските гори се извършва от общинско предприятие „Горско стопанство“ – гр. Велико Търново, създадено за целта през 2012 г.

Община Кубрат: Горите общинска собственост са разположени в Дунавската равнина, в средата на Лудогорието. Управлението на общинските гори се извършва от създадена за целта общинска фирма през 2004 г. „Кубратска гора“ ЕООД.

Община Ветово: Общата площ на горите и голите горски площи, собственост на община Ветово, е 4778,7 ха. Управлението на общинските гори се извършва от създадена за целта през 2006 г. общинска форма „Ветовска гора“ ЕООД.

3.2. Анализ на прилагането на критерий I. „Поддържане и подходящо подобряване на горските ресурси и на техния принос към глобалния цикъл на въглерода“ при управлението на общински горски територии

Критерий I се характеризира с пет броя индикатори: 1. „Актуална инвентаризация и Горскостопански план/програма за устойчиво стопанисване“; 2. „Площ на горската територия“; 3. „Дървесен запас“; 4. „Възобновяване на горските ресурси“; 5. „Запас на въглерода“.

За всеки един от индикаторите са зададени по три въпроса в анкетните карти, на база на които са изчислени нормирани бални оценки. Въпросите са свързани със степента на изпълнение, степента на обективност при отчитането и документирането на дейностите и със степента на важност на всеки индикатор за устойчивото управление.

При посещенията на място в описаните по-горе общински горски структури е направена документална проверка за изпълнението на всеки един индикатор и са събрани количествени данни.

Обобщената нормирана бална оценка за критерий I „Поддържане и подходящо подобряване на горските ресурси и на техния принос към глобалния цикъл на въглерода“ е изчислена на 78%. Това според приетата скала за измерване е значителна степен на изпълнение на критерия.

Най-високата нормирана бална оценка е 87% и показва значителна степен на приложимост в практиката на индикатор 1. „Актуалната инвентаризация и горскостопански план“. Индикаторът също така е и разбираем от работещите в горите на 88%.

В практиката управлението на общинските гори се основава на актуална горска инвентаризация и горскостопански план и картиране на горската площ и на ресурсите за срок от 10 години. Индикаторът е приложим на 100% и всяка община има изработен горскостопански план поради изискванията на нормативната уредба и извършването на инвентаризация, възложена от държавата за всички горски територии.

Високият процент на изпълнение на този индикатор се дължи на два фактора:

Първият е националната инвентаризация на горите, която е възложена и платена от държавата.

Вторият е законовите изисквания за наличие на ГСП, за да се

извършва стопанска дейност в горите общинска собственост.

Индикаторът „Площ на горската територия“, който следи площта да е постоянна и да не намалява, е приложим на 75%. Обективното му отразяване е оценено на 74% в страната, а степента му на важност за устойчивото управление на горските територии е оценена на 90%.

В практиката се наблюдават единични случаи в някои общини на намаляване на горските територии, поради отразяването им като земеделски земи.

Горите са класифицирани по видове насаждения, производителност и по класове на възраст. Не се наблюдава промяна в класификацията по видове гори и по бонитет.

Индикаторът в голямата си част покрива изисквания за разработване и приемане на ГСП и това води до големия процент на неговото изпълнение.

Индикаторът „Дървесен запас“, чрез който се следи за спазването на лесовъдския баланс между прираст и ползване се нарежда на трето място с оценки 74% приложимост, 65% обективност и 93% важност.

Впечатление прави слабата степен на оценката за обективност, което означава недоверие в изнасяните данни.

В практиката общият запас на гората е класифициран по видове гори, възрастови групи и по дървесни видове в горскостопанските планове. Планираният размер на средногодишното ползване по ГСП не надвишава изчислените прирасти.

В много от общинските горски територии промяната на запасите по класове на възраст и по дървесни видове не осигурява равномерно разпределение по класове на възраст. Действителният общ размер на ползването за десетгодишен период не демонстрира балансиран темп на възобновителните сечи, с който да се запазва положителен тренд на растеж на дървесните запаси по класове на възраст. Извършването на сечите се диктува от търсенето на пазара. На места сечите се изпълняват на 50% от предвиденото, а на други са в пъти повече от предвидените. Работи се главно в леснодостъпни райони, в насаждения от по-високите класове на възраст при отгледните сечи с цел добив на повече едра дървесина. Извеждат се сечи в големи мащаби, които са извън предвидените по ГСП.

Като цяло трябва да се работи за оптимизиране на запасите и възрастовата структура, за да има представителство във всички възрастови класове.

На четвърто място по оценки е индикаторът „Възобновяване на горските ресурси“, който отчита следенето на възобновяването на горските ресурси. Степента на изпълнение е оценена на 70%, степента на обективност е оценена най-ниско на 65% и най-високо е оценена степента на важност на индикатора на 96%.

В практиката при стопанисването на общинските гори не се наблюдава увеличение на незалесената горска площ за сметка на залесената. Разчита се на естественото възобновяване и не се извършват планираните залесявания по ГСП. Не се извършва възможната и планирана трансформация на незалесени дървопроизводителни площи в залесени.

С най-ниска нормирана бална оценка за изпълнение в управлението на общинските гори е индикаторът „Запас на въглерода“. Това е единствения индикатор със слаба степен на изпълнение с оценка 43%. При изследване на важността на индикатора за устойчивото управление на горите оценката се повишава и достига 81%.

В практиката на общинските структури за управление на горски територии действително няма никакви данни или информация за всички аспекти на съхранение на въглерод в горите. В общините не са извършвани проучвания и измервания на обема дървесина от коренови системи, на база официално възприета и утвърдена методика.

Трите индикатора с най-ниски оценки са изцяло зависещи от общинското управление на горските територии. Изпълнението и финансирането им следва да се организира от структурата и това обуславя процентите на изпълнение да са значително по-ниски.

При всеки от изследваните индикатори степените на изпълнение са оценени според вижданията и представите на анкетираните за действителното изпълнение на дейностите в горите.

При всеки един от индикаторите оценката за обективността при следене и отразяването на изпълнението е по-ниска от оценката за самото изпълнение.

Най-високи оценки при всички индикатори са получени за степента на важност на индикаторите за устойчиво управление на горите.

3.3. Анализ на прилагането на критерий II. „Поддържане на жизнеността, здравословното състояние и защитните функции на горските екосистеми“ при управлението на общински горски територии

Критерий II се характеризира с осем броя индикатори: 1. „Вредни емисии“; 2. „Почвено плодородие“; 3. „Почвоподобрители“; 4. „Здравословно състояние на гората“; 5. „Химикали“; 6 „Отпадъци и боклуци“; 7. „Обезлистване“; 8. „Намаляване въздействието от сечите“.

За всеки един от индикаторите са зададени по три въпроса в анкетните карти, на база на които са изчислени нормирани бални оценки. Въпросите са свързани със степента на изпълнение, степента на обективност при отчитането и документирането на дейностите и със степента на важност на всеки индикатор за устойчивото управление.

При посещенията на място в описаните по-горе общински горски стопанства е направена документална проверка за изпълнението на всеки един индикатор и са събрани количествени данни.

Обобщената нормирана бална оценка за критерий II. „Поддържане на жизнеността, здравословното състояние и защитните функции на горските екосистеми“ е изчислена на 49%. Това е изключително слаба степен на изпълнение и обективност по отношение на критерий II.

Най-високо е оценен индикатор 4. „Здравословно състояние на горите“ с 87%, което е значителна степен на изпълнение. По отношение на обективността при отчитането на индикатора оценката е с 10 пункта по-ниска и е изчислена на 77%, но също е в значителна степен по приетата скала. Единствено степента на важност е с висока степен и е 95%.

В практиката от проверените общински горски стопанства се установява, че при всички здравословното състояние на горите се следи непрекъснато и при констатиране на повреди се вземат своевременни мерки. Като средства за борба с повредите се прилагат единствено определените видове сечи според повредата. Не се прилагат химични или биологични методи за защита на горите.

С бална оценка от 80% за степен на изпълнение на второ място се нарежда индикатор 8. „Намаляване въздействието от сечите“. При този индикатор е притеснителна получената ниска оценка от 61% за

обективност на данните при отчитанията на тези наранявания. Важността на това да се следи за недопускане на наранявания на оставащите дървета по време на сеч е оценена най-високо с 96%.

Действително в практиката на общинските горски стопанства няма данни за констатирани нарушения и предприети мерки по отношение на опазването на оставащите дървета по време на сеч.

На трето място е индикатор 7. „Обезлистване“ с оценка 79% за изпълнение. Степента на обективност на следене на обезлистването е оценена на 74%, а степента на важност на индикатора е оценена на 96%.

В практиката обезлистването се следи непрекъснато и при наличие на такова се предприемат необходимите мерки, за да се изведат съответните сечи.

Индикатор 6. „Отпадъци и боклуци“ е с оценка за допускане на замърсявания от 76%, което е значителна степен по приетата скала. Степента на обективност за отчитането на това замърсяване е оценена много ниско и достига само 63%. Най-високо е оценена степента на важност да не се допуска такова замърсяване, като попада във висока степен и е изчислена оценка 97%.

Действително в общинските горски стопанства следенето на това замърсяване не се отчита обективно, тъй като в нито едно посетено стопанство няма данни за открити замърсявания, за констатирани нарушения и за санкционирани нарушители.

Следва индикатор 2. „Почвено плодородие“ с нормирана бална оценка от 56%. Изследването на почвеното плодородие, както и обективността на данните са със слаба степен на изпълнение. Само степента на важност на индикатора за устойчиво управление е в значителна степен като нараства на 87%.

В практиката на общинските структури за управление на горските територии няма налична актуална документирана информация по отношение на качеството на почвите. Единствената информация за почвите се намира в ГСП. Това е причината за тази слаба оценка от 56%. Притеснителна е и оценката за обективността на тези данни в ГСП, която е само 63%.

С нормирана бална оценка от 55% е оценен индикатор 5. „Химикали“. Индикаторът е дестимулатор и в случая ниската оценка е по-благоприятна за устойчивото управление на горите.

В практиката на общините по отношение на стопанисването на горите не се прилагат химични и биологични методи за защита.

Следва индикатор 1. „Вредни емисии“ с нормирана бална оценка от 44%. Това е една изключително слаба степен на изпълнение, като 86% от анкетираните дават оценка ниско и много ниско. По отношение на обективността на следенето на вредните емисии, оценката също е ниска (47%) и попада в слаба степен по приетата скала.

За разлика от изпълнението, за степента на важност на индикатора е изчислена оценка от отговорите в анкетните карти от 81% или значителна степен.

В практиката в общинските горскостопански структури няма налична актуална информация за отлагане на замърсители на въздуха.

Най-ниска оценка е получена за индикатор 3. „Почвоподобрители“, която се равнява на 38%. Индикаторът е типичен дестимулатор и по-ниската оценка показва по-благоприятни условия за устойчиво управление на горите. Оценката за важността да се следи за използването на почвоподобрители достига 72%.

В практиката на общинските горски структури не се използват почвоподобрители.

И при критерий II се откроява тенденцията, че оценките за степента на обективност при следенето и отчитането на индикаторите са много по-ниски от оценките за степента на изпълнение на тези индикатори.

Отново оценките за важността на всеки един индикатор за устойчивото управление на горите са в пъти по-високи от оценките за изпълнение и обективност.

3.4. Анализ на прилагането на критерий III. „Поддържане и насърчаване продуктивните функции на горите (дървесни и недървесни)“

Критерий III се характеризира с четири броя индикатори: 1. „Производствен капацитет“; 2. „Обла дървесина“; 3. „Недървесни горски продукти“; 4. „Инфраструктура“.

За всеки един от индикаторите са зададени по три въпроса в анкетните карти, на база на които са изчислени нормирани бални оценки. Въпросите са свързани със степента на изпълнение, степента на

обективност при отчитането и документирането на дейностите и със степента на важност на всеки индикатор за устойчивото управление.

При посещенията на място в описаните по-горе общински горски стопанства е направена документална проверка за изпълнението на всеки един индикатор и са събрани количествени данни.

Обобщената нормирана бална оценка за критерий III. „Поддържане и насърчаване продуктивните функции на горите (дървесни и недървесни)“ е 76%. Критерият попада в значителна степен на изпълнение, обективност и важност.

С най-висока оценка е оценен индикатор 1. „Производствен капацитет“. Степента на поддържане на добра репродуктивна способност се оценява на 80%, като 89% от анкетираните дават оценки високо и много високо за степента на изпълнение на индикатора. Степента на обективност при оценяването на репродуктивността е с по-ниска оценка, която е 73%. И двете оценки за изпълнение и обективност попадат в значителна степен по приетата скала. Нормираната бална оценка за степента на важност на репродуктивността е изчислена на 94%, като 100% от анкетираните дават оценки високо и много високо.

В практиката общините се стремят да поддържат репродуктивността на горите, като изцяло механизират дърводобива. Не се обръща внимание на възможността за приходи от недървесните ресурси и услуги в горите.

Следва индикатор 2. „Обла дървесина“. Оптималността при добивите на дървесина е оценена на 74%. Индикаторът се изпълнява в значителна степен, като 71% от анкетираните дават оценка високо и много високо за степента на оптималност при добивите на дървесина. Относно обективността при отчитането и измерването на добивите, оценката също е 74%. И тук степента на важност за оптималност при добивите е с най-висока оценка и е 94%.

В практиката се предвиждат оптимални добиви на дървесина в горскостопанските планове. В действителност при стопанската дейност на стопанствата се установяват големи различия между предвидените оптимални добиви и действително изпълнените. Определени видове сечи се преизпълняват за сметка на други според вида на добиваната дървесина. Едни насаждения, които са леснодостъпни се преексплоатират, а до други, които са труднодостъпни, не се прокарват пътища и не се извършват лесовъдски дейности в тях.

На трето място е индикатор 4 „Инфраструктура“ с нормирана бална оценка 68%. По отношение на степента на изграждането на нови горски пътища оценката е 68%, като 56% от анкетираните дават оценки високо и много високо.

За степента на обективност при отразяване на гъстотата и качеството на горскопътната мрежа оценката е по-ниска с 5 пункта и е 63%. Едва 49% от анкетираните дават оценки високо и много високо. Оценките за изграждането и за обективността попадат в слаба степен по приетата скала.

Степента на важност на изграждането и поддържането на горските пътища за устойчивото управление на горските територии е оценена на 96% , което е висока степен, като 98% от анкетираните дават оценка високо и много високо.

Общинските структури за управление на горските територии не заделят достатъчно средства за създаването и поддържането на подходяща инфраструктура като автомобилни пътища, мостове, канавки и др., за да се осигури ефективно движение на горски ресурси при минимизиране на негативното въздействие върху околната среда.

Извършват се ремонти за достигане на обекти за дърводобив, като тези ремонти се изразяват в подравняване на трасето без изграждане на отводнителни съоръжения, стабилизирана настилка, разширения и други. Това води след себе си до скорошно разрушаване на подравнените пътища, ерозия на почвите и липса на нормално проходим достъп до горските територии.

С най-ниска нормирана бална оценка от 53% се нарежда индикатор 3. „Недървесни горски продукти“, като 71% от анкетираните дават оценки ниско и много ниско за степента на следене на правилното събиране на недървесни ресурси. За степента на обективност при това дали се следи за събирането на недървесни ресурси оценката е още по-ниска и е 51%.

При оценяването на степента на важност за правилно събиране на недървесни ресурси оценката е съвсем различна и достига значителна степен с 88%.

В практиката се установява, че масово в общинските горски територии не се осъществява никаква дейност по отношение на недървесните горски ресурси. Не се осъществяват проверки, не се събират такси и не се използва потенциалът за добив на тези ресурси.

При критерий III също се забелязва тенденцията оценките на степените на обективност при всеки индикатор да са по-ниски от оценките за степените на изпълнение на индикаторите. Най-високи са оценките за степените на важност на всеки един от индикаторите.

3.5. Анализ на прилагането на критерий IV. „Поддържане, опазване и възможно подобряване на биологичното разнообразие в горските екосистеми“

Критерий IV се характеризира със седем броя индикатори: 1. „Видово разнообразие“; 2. „Възобновяване и залесяване – естествено възобновяване“; 3. „Възобновяване и залесяване – залесяване и интродукция“; 4. „Мъртва дървесина“; 5. „Екосистеми – Горски репродуктивни материали, ГМО“; 6. „Екосистеми – Горски биотопи“; 7. „Екосистеми – Застрашени горски видове“.

За всеки един от индикаторите са зададени по три въпроса в анкетните карти, на база на които са изчислени нормирани бални оценки. Въпросите са свързани със степента на изпълнение, степента на обективност при отчитането и документирането на дейностите и със степента на важност на всеки индикатор за устойчивото управление.

При посещенията на място в описаните по-горе общински горски стопанства е направена документална проверка за изпълнението на всеки един индикатор и са събрани количествени данни.

Обобщената нормирана бална оценка за критерий IV „Поддържане, опазване и възможно подобряване на биологичното разнообразие в горските екосистеми“ е 75%. Критерият е със значителна степен на изпълнение, обективност и важност.

Най-високо е оценен индикатор 4. „Мъртва дървесина“ с оценка от 86%. По отношение на оставянето на мъртва дървесина, 90% от анкетираните дават оценки високо и много високо.

Обективността при отразяването на това колко мъртва дървесина се оставя в горите спада рязко и достига оценка 56% – слаба степен, като само 37% от анкетираните дават оценки високо и много високо.

Важността на мъртвата дървесина за устойчивото управление на горите е оценена с 84% и попада в значителна степен.

В практиката няма данни за количеството оставяна мъртва дървесина.

Следва индикатор 2. „Възобновяване и залесяване – естествено възобновяване“ с нормирана бална оценка 83%. По отношение на степента на осигуряване на естествено възобновяване 91% от анкетираните дават оценки високо и много високо.

Степента на обективност при измерване на възобновяването отново е по-ниска и е 73%.

Важността на естественото възобновяване е с оценка 98% - висока степен, като 100% от анкетираните дават оценки високо и много високо.

В практиката на общинските гори се установява, че се разчита главно на естественото възобновяване. Природните условия навсякъде в страната благоприятстват доброто естествено възобновяване. Общините не подпомагат естественото възобновяване по никакъв друг начин, освен чрез сечи.

На трето място по нормирана бална оценка се нарежда индикатор 3. „Възобновяване и залесяване – залесяване и интродукция“ с оценка 79%.

Степента на обективност при измерване на нуждата от изкуствено залесяване е по-ниска и е 74%. Степента на важност на изкуствените залесявания за доброто управление на горите е 87%. Оценките и на трите показателя изпълнение, обективност и важност попадат в значителна степен на приетата скала.

В практиката общините масово не изпълняват заложените по ГСП залесявания.

Не се извършват залесявания и повторни залесявания, които да допринасят за подобряване или възстановяване на екологичната свързаност, както и подобряване на ландшафта.

Поради липсата на залесяване няма и установени от контролните органи нарушения на приложимата нормативна база по отношение на използваните видове за залесяване.

Извършват се залесявания само при наличие на програма за европейско финансиране.

На следващо четвърто място, с нормирана бална оценка от 76%, е индикатор 5. „Екосистеми – Горски репродуктивни материали, ГМО“. Степента на добиване на репродуктивни материали от горите е оценена на 76%.

Обективността на данните за добиваните репродуктивни материали от горите е оценена на 70%.

Важността на добиването на репродуктивни материали за доброто управление на горите е оценена на 91%.

В действителност в ГСП на някои от общинските гори има обособени семепроизводствени насаждения. В управленията на общинските гори няма документи, които да отразяват добиви на репродуктивни материали, тъй като такива не се извършват.

Индикатор 7. „Екосистеми – Застрашени горски видове“ се нарежда на шесто място с нормирана бална оценка 75%. Обективността на данните за опазването на застрашените видове намалява със шест пункта и е оценена на 69%, което е слаба степен.

Степента на важност на опазването на застрашените видове за устойчивото управление на горите е оценена на 96% – висока степен, като 99% от анкетираните дават оценки високо и много високо.

В проверените общински структури няма данни за специално разписани процедури за режимите на опазване и стопанисване за защитените горски видове. Няма данни и за това дали се спазват условията и режимите за защита и опазване на застрашените горски видове.

Оценката за следенето на промяната на видовото разнообразие при индикатор 1. „Видово разнообразие“ е 68% и попада в слаба степен на изпълнение. Степента на обективност при отразяването на промените също попада в слаба степен с оценка 67%.

Единствено важността на запазването на видовото разнообразие за устойчивото управление е с висока степен с оценка от 95%.

Относно изпълнението на заложените дейности от количествените данни, събрани за останалите индикатори се прави извод, че общинските горски структури изпълняват повечето от заложените дейности по ГСП за запазване на хетерогенността на насажденията. В много от случаите обаче, при преексплоатация и превишаване на ползването за добив на определени сортименти дървесина, насажденията биват оставяни с разстроена структура и силно намалена хетерогенност.

На последното осмо място е индикатор 6 „Екосистеми – Горски биотопи“ с нормирана бална оценка от 64%. Степента на обективност на данните за картирани екосистеми също е оценена с 64%.

Важността на картирането на екосистемите за доброто управление на горските територии попада в значителна степен с оценка от 88%.

Няма данни от общинските структури за констатирани нерегламентирани дейности в тези територии. Стопанствата не разделят констатираните нерегламентирани дейности на различни видове обособени територии, а наказанията за тях са еднакви за всички горски територии.

3.6. Анализ на прилагането на критерий V. „Поддържане и подходящо увеличаване на защитните функции на горите (най-вече на почвите и водите)“

Критерий V се характеризира с два броя индикатори: 1. „Защитни гори – почвозащитни, водозащитни и на други екосистемни функции – Почвено плодородие и качество на водните ресурси“; 2. „Защитни гори – за защита на инфраструктурата и управлението на природните ресурси. Поддържане и подходящо увеличаване на защитните функции на горите“.

За всеки един от индикаторите са зададени по три въпроса в анкетните карти, на база на които са изчислени нормирани бални оценки. Въпросите са свързани със степента на изпълнение, степента на обективност при отчитането и документирането на дейностите и със степента на важност на всеки индикатор за устойчивото управление.

При посещенията на място в описаните по-горе общински горски стопанства е направена документална проверка за изпълнението на всеки един индикатор и са събрани количествени данни.

Обобщената нормирана бална оценка за критерий V „Поддържане и подходящо увеличаване на защитните функции на горите (най-вече на почвите и водите)“ е 85%. Това поставя критерия в значителна степен на изпълнение, обективност и важност.

И двата индикатора на критерий V са оценени с приблизително еднакви оценки. Индикатор 1. „Защитни гори – почвозащитни, водозащитни и на други екосистемни функции – Почвено плодородие и качество на водните ресурси“ е оценен с 84%, а индикатор 2. „Защитни гори – за защита на инфраструктурата и управлението на природните ресурси. Поддържане и подходящо увеличаване на защитните функции на горите“ е оценен с 85%.

Оценките за обективността за изнасяните данни за опазването на тези гори са по 76%. Те отново са по-ниски от оценките за класифицирането на тези гори.

С нормирани бални оценки от 93 и 94% е оценена важността на тези гори за устойчивото управление на общински горски територии.

В практиката защитните гори за защита на води и почви, както и за защита на инфраструктурата са инвентаризирани и класифицирани в ГСП. Отразени са на картите и са планирани дейностите в тях.

При изпълнението на дейностите от общинската администрация няма изготвени отделни документации, които да доказват правилното стопанисване и опазване на тези територии.

3.7. Анализ на прилагането на критерий VI. „Поддържане на социално - икономическите условия и функции на горите“

Критерий VI се характеризира с единадесет броя индикатори: 1. „Права на собственост и ползване“; 2. „Насърчаване развитието на селските райони“; 3. „Публичност, ефективна комуникация“; 4. „Решаване на спорове и жалби“; 5. „Икономически функции и значение на горите“; 6. „Здравни и рекреационни функции и значение на горите“; 7. „Обекти с културно и историческо значение“; 8. „Здраве и безопасност“; 9. „Условия за наемане на работна сила – изискване към работодателя“; 10. „Условия за наемане на работна сила – права на работниците и служителите“; 11. „Наука и иновации в горското стопанство“.

За всеки един от индикаторите са зададени по три въпроса в анкетните карти, на база на които са изчислени нормирани бални оценки. Въпросите са свързани със степента на изпълнение, степента на обективност при отчитането и документирането на дейностите и със степента на важност на всеки индикатор за устойчивото управление.

При посещенията на място в описаните по-горе общински горски стопанства е направена документална проверка за изпълнението на всеки един индикатор и са събрани количествени данни.

Обобщената нормирана бална оценка за критерий VI. „Поддържане на социално-икономическите условия и функции на горите“ е изчислена на 68%. Това е слаба степен на изпълнение и обективност на критерия.

С най-високи оценки от 89% са индикаторите „Здравни и рекреационни функции и значение на горите“ и „Здраве и безопасност“.

Нормираната бална оценка за степента на свободен достъп до горите за спорт и туризъм е 89%. Степента на обективност при отразяването пред обществото за свободен достъп е оценена малко по-ниско с оценка от 80%.

Важността на това достъпът до горите да е свободен е оценена на 83%. Това е единствения индикатор, на който степента на важност е по-ниска от останалите две степени на изпълнение и на обективност.

Във всички общински гори е осигурен свободен достъп за спорт и туризъм.

Общинските структури за управление на горските територии нямат предвидени средства и не полагат усилия да създават условия ползването на горите за отдих и рекреация да се увеличава. Не се заделят средства и не се обособяват интересни ландшафтни образци или отделни дървета, не се изграждат инфраструктура и съоръжения, до които да е осигурен подходящ публичен достъп, с цел отдих и рекреация, улесняващи и привличащи потребителите.

Осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд на работещите в горите получава нормирана бална оценка 89%. По-голямата част от анкетираните (88%) дават оценки високо и много високо на този въпрос.

Степента на важност на осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд за устойчивото управление на горските територии е оценена на 92%, като 94% от анкетираните дават оценки високо и много високо.

Във всички проверени общини рисковете за здравето при упражняване на дейности в горите са идентифицирани и са описани в провежданите периодични инструктажи.

Всяка година се осигуряват средства за закупуване на облекло за служителите работещи в гората.

На второ място се нарежда индикатор 9. „Условия за наемане на работна сила – изискване към работодателя“. Оценката за степента на квалифицираност и подготовка на служителите в горските структури е 87%. Обективността за спазване на изискванията за квалификация при назначаване е с по-ниска оценка – 80%. Степента на важност за квалификация на служителите за доброто управление е оценена на 89%.

В общинските структури за управление на горски територии се наемат на работа квалифицирани служители, специалисти и работници, съгласно изискванията на приложимата нормативна база. При възлагане на дейности на външни изпълнители в условията се залагат необходимите изисквания за квалифицирани служители.

Във всяка община се съхранява досие на всеки работещ в горите, с необходимите според българското законодателство документи.

След това с оценка от 83% е индикатор 10 „Условия за наемане на работна сила – права на работниците“. Въпреки високата оценка в общинските горски структури няма подписани колективни трудови договори.

Индикатор 5. „Икономически функции и значение на горите“. Нормираната бална оценка за реализация на добиваните материали на пазарни цени е 76%. Степента на обективност при отчитане цената на реализацията на материалите е малко по-ниска и е 73%. Повече от една трета от анкетираните или 36% дават оценки ниско и много ниско за обективността при отразяване на реалните цени на реализация. Важността на реализацията на материалите за устойчивото управление е оценена на 94%, като 95% от анкетираните дават оценки високо и много високо.

В общинските горски структури се спазват всички нормативни изисквания при провеждане на процедури за ползване на дървесина от горите.

В повечето от общинските структури се наблюдават процедури за продажба на дървесина, завършващи на първоначално обявените цени, поради договорки и саботаж от страна на участниците в тези процедури.

В някои общини, по решения на общинските съвети, дърводобивът се извършва със собствени работници, което намалява разходите за производство и повишава ефективността от добиваните материали.

Индикатор 4. „Решаване на спорове и жалби“. Нормираната бална оценка за количеството на решавани спорове и жалби на местно ниво е 69%. Степента на обективност при решаването на споровете и жалбите е оценена на 67%. Степента на важност да се решават спорове и жалби на местно ниво се оценява на 92%.

В общинските горски структури е ограничено осъществяване-

то на диалог със заинтересованите страни за уреждане на спорове и жалби, отнасящи се до управление, ползване, собственост, владение и др. на горите [10].

Индикатор 3 „Публичност, ефективна комуникация“. Степента на публичност и комуникация със заинтересованите страни в дейностите на общинските горски стопанства е оценена с нормирана бална оценка 67%. Обективността за правилното отразяване на наличието или липсата на комуникация и публичност се оценява на 67%. Оценката за важност на добрата комуникация и публичността за устойчивото управление е 93%

В общинските структури за управление на горски територии се провежда изключително ограничена комуникация със заинтересованите страни и местните общности, която да е по инициатива на стопанствата.

Индикатор 7. „Обекти с културно и историческо наследство“. Степента на наличие на обекти с културно и историческо значение е оценена на 65%. Обективността при отразяване на наличието на подобни обекти е оценена по-ниско – на 62%. Важността на наличието на обекти с културно и историческо значение е оценена на 92%.

Няма данни в стопанствата да се дава съществен принос за опазване и развитие на обектите с културно, историческо и духовно значение сред горските територии.

Индикатор 2 „Насърчаване развитието на селските райони“. Нормираната бална оценка за степента на насърчаване развитието на селските райони достига едва 58%. Повече от половината или 57% от анкетираните дават оценки ниско и много ниско за допринасянето на общинските горски управления за развитието на селските райони. По отношение на обективността при отразяването на насърчаването на развитието на селските райони, процентът е още по-нисък и е 56%. По-голямата част или 70% от анкетираните дават оценки ниско и много ниско. Насърчаването на развитието, както и обективността при отразяването на това развитие попадат в слаба степен по приетата скала.

Важността на развитието на селските райони за доброто управление на горите достига нормирана бална оценка от 88%, което е висока степен, като 90% от анкетираните дават оценки високо и много високо.

В управлението на общинските горски територии се обръща внимание единствено на задоволяване на местното население с дърва за огрев. Не се предвиждат и не се изпълняват никакви други дейности със средства на стопанствата, свързани с развитие на населените места.

С най-ниска оценка от 46% е индикатор 11. „Наука и иновации в горското стопанство“. Степента за следене и прилагане на новости е оценена изключително слабо, едва 46%. Степента на важност е оценена с 92%.

В общинските структури за управление на горските територии няма доказателства за прилагане или стимулиране на научен и новаторски подход, с оглед възможното увеличаване на многостранните ползи от горите.

С висок процент на нормирана бална оценка, която обаче е дестимулатор и показва негативно изпълнение на индикатора е тази за индикатор 1. „Права на собственост и ползване“. Степента на възникване на проблеми с правата на собственост е оценена на 82%. Степента на обективност при решаването на проблемите със собствеността е оценена на 62% – слаба степен. Най-високо с 93% е оценена степента на важност на решаването на тези проблеми за устойчивото управление на горите.

В управлението на общинските горски територии липсва информация за възникването и разрешаването на подобен тип проблеми, свързани със собствеността.

► Комплексна нормирана бална оценка за устойчивото управление на общински горски територии в България

На базата на обобщените бални оценки за всеки критерий е изчислена комплексна нормирана бална оценка за управлението на общински горски територии в България.

Комплексната нормирана бална оценка на управлението на общински горски територии в България е изчислена на 72%. Това показва значителна степен на изпълнение, обективност и важност на приетите критерии и индикатори за устойчиво управление на горските територии.

Таблица 3.39. Обобщена нормирана бална оценка на управлението на общински гори в България

Критерии	Обобщена нормирана бална оценка	Степен на изпълнение, обективност и важност
Критерий I. „Поддържане и подходящо подобряване на горските ресурси и на техния принос към глобалния цикъл на въглерода“	78%	Значителна
Критерий II. „Поддържане на жизнеността, здравословното състояние и защитните функции на горските екосистеми“	49%	Слаба
Критерий III. „Поддържане и насърчаване продуктивните функции на горите (дървесни и недървесни)“	76%	Значителна
Критерий IV. „Поддържане, опазване и възможно подобряване на биологичното разнообразие в горските екосистеми“	75%	Значителна
Критерий V. „Поддържане и подходящо увеличаване на защитните функции на горите (най-вече на почвите и водите)“	85%	Значителна
Критерий VI. „Поддържане на социално-икономическите условия и функции на горите“	68%	Слаба
Комплексна бална оценка на управлението на общински горски територии в България	**72%**	**Значителна**

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В резултат на проведените изследвания в настоящия дисертационен труд могат да се направят следните изводи и препоръки:

ИЗВОДИ

▪ Системата от паневропейски критерии и индикатори е основният инструмент за дефиниране и популяризиране на устойчивото управление на горите в Европа. Възприема се, че критериите и индикаторите са много важен инструмент за горската политика и е необходимо да се доразвият и приложат, тъй като осигуряват рамката за балансиране на функциите на горите.

▪ Изпълнението на голяма част от паневропейските индикатори при управлението на общински горски територии в България се

дължи на наличието на горскостопански план. За да бъде одобрен и приет един план, той следва да отговаря на определени национални законови изисквания, които се препокриват с много от индикаторите.

▪ Критериите с изчислени високи нормирани бални оценки са тези, в които повечето характеризиращи ги индикатори се припокриват със законовите изисквания за приемане на горскостопански план. Това са:

Критерий I. „Поддържане и подходящо подобряване на горските ресурси и на техния принос към глобалния цикъл на въглерода“ с изчислена нормирана бална оценка от 78%, което е значителна степен на изпълнение, обективност и важност на критерия.

Критерий III. „Поддържане и насърчаване продуктивните функции на горите (дървесни и недървесни)“ с изчислена нормирана бална оценка от 76%, което е значителна степен на изпълнение, обективност и важност на критерия.

Критерий IV. „Поддържане, опазване и възможно подобряване на биологичното разнообразие в горските екосистеми“ с изчислена нормирана бална оценка от 75%, което е значителна степен на изпълнение, обективност и важност на критерия.

Критерий V. „Поддържане и подходящо увеличаване на защитните функции на горите (най-вече на почвите и водите)“ с изчислена нормирана бална оценка от 85%, което е значителна степен на изпълнение, обективност и важност на критерия.

▪ Изпълнението на много от индикаторите значително се разминава от предвиденото изпълнение по план. Тези разминавания са най-вече при дейности, които имат финансови ползи за стопанствата. В практиката на стопанствата се установяват различия между предвидените оптимални добиви и действително изпълнените.

▪ Критериите с изчислени ниски нормирани бални оценки са тези, в които голяма част от характеризиращите ги индикатори не се изпълняват от общинските горски структури. Тези критерии са:

Критерий II. „Поддържане на жизнеността, здравословното състояние и защитните функции на горските екосистеми“ с изчислена нормирана бална оценка от 49%, което показва ниска степен на изпълнение и обективност на критерия.

Критерий VI. „Поддържане на социално-икономическите условия и функции на горите“ с изчислена нормирана бална оценка

от 68%, което показва ниска степен на изпълнение и обективност на критерия.

Причините са, че общинските структури за управление на горските територии не заделят достатъчно средства за изпълнение на много от заложените дейности, които да гарантират устойчиво управление.

▪ За някои от индикаторите няма достатъчно налична информация в общинските горски структури.

▪ Ниските оценки за степените на обективност при измерванията и при изнасянето на данните за всеки един от индикаторите показват недостатъчно доверие в системата на управление на общинските горски територии.

▪ Високите оценки за степените на важност на всеки един от индикаторите от своя страна показва, че следва управлението на общинските горски територии да успее да постигне очакваните от обществото резултати.

▪ За управлението на общински горски територии в България е изчислена комплексна бална оценка 72%, което показва значителна степен на изпълнение, обективност и важност на паневропейските критерии за устойчивото управление.

ПРЕПОРЪКИ

Да се въведат задължителни законови изисквания за изпълнението на индикаторите, за чието изпълнение е необходимо да се заделят средства от общинските структури за управление на общински горски територии. Това следва да доведе до изпълнение на тези индикатори и гарантиране и осигуряване устойчивото управление на общинските горски територии. Тези индикатори са: „Инфраструктура“; „Възобновяване и залесяване – залесяване и интродукция“.

▪ За индикаторите, за които в общинските структури за управление на общински горски територии няма отделно разписани правила и липсват достатъчно данни, следва да се пристъпи към изработването на правила за констатиране на мониторинга. Тази препоръка е свързана най-вече с индикаторите „Отпадъци и боклуци“; „Намаляване въздействието от сечите“; „Мъртва дървесина“.

▪ Повишаването на приходите от общинските горски територии

е възможно чрез създаването на самостоятелни стопански структури, предвидени в Закона за горите, които самостоятелно да добиват дървесина и да предлагат готов продукт на пазара под формата на добит материал. Така ще се подобри изпълнението на индикаторите „Производствен капацитет“ и „Обла дървесина“.

▪ В повечето от общинските структури за управление на общински горски територии няма данни за производство и продажба на недървесни горски продукти и услуги. Необходимо е да се обърне внимание на тези недървесни ресурси, което ще допринесе за подобряване на финансовото състояние на стопанствата. По този начин следва да се подобри изпълнението на индикатор „Недървесни горски продукти“.

▪ Да се създаде компенсаторен механизъм за стимулиране на устойчивото управление на горите. Това ще подобри изпълнението на индикаторите: „Защитни гори – почвозащитни, водозащитни и на други екосистемни функции – Почвено плодородие и качество на водните ресурси“ и „Защитни гори – за защита на инфраструктурата и управлението на природните ресурси. Поддържане и подходящо увеличаване на защитните функции на горите“.

▪ Индикаторите „Запас на въглерода“; „Вредни емисии“; „Почвено плодородие“ и „Екосистеми – Горски репродуктивни материали, ГМО“ следва да се оценяват на по-високо административно-териториално ниво, а не на ниво общински горски структури, тъй като последните не разполагат с възможности за мониторинг на горепосочените индикатори и това затруднява оценката на устойчивото управление на общински горски територии.

ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

▪ Доказано е, че наличието на научнообоснована система от практико-приложни критерии и индикатори за устойчиво управление на горски територии и нейното съблюдаване е предпоставка за подобряване управлението на общински горски територии.

▪ Систематизирани и теоретично обосновани са понятия и термини, намиращи приложение в устойчивото управление на горските територии в икономически, екологичен и социален аспект.

▪ Адаптиран и приложен е подход за количествено оценяване на

отделните критерии и индикатори на устойчивото управление на горски територии, който се основава на относителните дялове на анкетираните при отделните отговори на даден въпрос и поставените им бални оценки от 1 до 4.

▪ Чрез бални оценки, нормирани в граници от 0 до 100%, е извършено ранжиране на отделните критерии и индикатори, характеризиращи процеса на устойчиво управление в три направления: по равнище на тяхното съблюдаване на практика, по обективност на мониторинга им и по значимост за устойчивото управление на горските територии.

▪ Разработена е и е апробирана анкетна карта за проучване на устойчивото управление на общински горски територии. Обосновани са възможности за подобряване на практическото приложение на системата от паневропейски индикатори при мониторинга на устойчивото управление на общински горски територии в България.

СПИСЪК НА НАУЧНИТЕ ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Бечев, Ст. Анализ на ползването на дървесина от общинските горски територии на България. – В: Управление и устойчиво развитие, 2021, 91, 1 – 6.

https://jmsd.bg/files/articles/91/91_02_S_Bechev_paper-2021.pdf

2. Бечев, Ст. Паневропейските критерии и индикатори за устойчиво управление на горите и тяхната приложимост. – В: Управление и устойчиво развитие, 2022, 97, 1 – 8.

https://jmsd.bg/files/articles/97/97-03_S_Bechev_paper-2022.pdf

3. Бечев, Ст. Оценка на инвестиция в горскостопанска техника в общинско предприятие за управление на общинските горски територии в община Родопи. – В: Наука за гората, 2023, Специално издание, 119 – 129.

https://naukazagorata.wordpress.com/%d1%81%d1%8a%d0%b4%d1%8a%d1%80%d0%b6%d0%b0%d0%bd%d0%b8%d0%b5-table-of-contents/2021-2030/2023-2/2/

STUDY ON THE MANAGEMENT OF MUNICIPAL FOREST AREAS IN BULGARIA

Stefan Petrov Bechev

Abstract

The aim of this dissertation is to evaluate the management of municipal forest areas in Bulgaria and to make recommendations for its improvement. The defended thesis is that the existence of a scientifically based system of practical criteria and indicators for the sustainable management of forest areas is a prerequisite for improving the management of municipal forest areas. The research thesis guides the dissertation‘s structure by dictating the content and flow of each chapter. The first chapter looks into various systems of criteria and indicators for sustainable forest management, with emphasis on the Pan-European system applied in Bulgaria. In the second chapter, presented in chronological order from 1878 to the present, the management of municipal forest territories in Bulgaria is examined. The third chapter provides an analysis and evaluation of the sustainable management of municipal forest territories in Bulgaria. The analysis and evaluation of sustainable management are based on a direct survey of the opinions of forestry professionals in Bulgaria, as well as on calculated normalized score assessments and summarized score evaluations for the corresponding Pan-European 40 indicators and 6 criteria. Based on these, an integrated normalized score was calculated to assess the overall management of municipal forest territories. Alongside the survey, in order to confirm or refute its results, a verification of the indicator performance was conducted through on-site visits and the collection of quantitative and qualitative data from five municipal forest management structures located in different parts of the country, each characterized by different types of forest habitats. Based on the research conducted, specific conclusions and recommendations were made, which may be used by the competent authorities in making management decisions under certain hypotheses related to the sustainable management of municipal forest territories.